

บทบาทของกองทัพไทยกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

Roles of the Thai Military Power in Environmental Management

ดร.บุญจง ขาวสิทธิวงศ์ *

Boonchong Chawsithiwong, Ph.D.

บทคัดย่อ

ข้อเขียนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทบาทของกองทัพไทยในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในยามสงคราม ทหารมีหน้าที่ทำศึกเพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติ ในยามสงบทหารมีหน้าที่พัฒนาประเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงเป็นกิจกรรมในหน้าที่พัฒนาประเทศ กองทัพบกให้การสนับสนุนและดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมหลายประการ ได้แก่ การอนุรักษ์พลังงานในหน่วยทหาร การจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทหารและดำเนินการในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองทัพเรือให้การสนับสนุนและดำเนินกิจกรรมด้านการรักษาสภาพแวดล้อม โดยแบ่งเป็นงานหลัก 5 ด้านด้วยกัน ได้แก่ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชายฝั่ง การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในทะเล การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ทะเล การสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่ทหาร สำหรับกองทัพอากาศได้ให้การสนับสนุนและดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหลายโครงการ ได้แก่ โครงการปฏิบัติการฝนหลวงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การช่วยเหลือในการดับไฟป่า การใช้อากาศยานโปรยสารเคมีเพื่อขจัดคราบน้ำมัน การช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ การใช้อากาศยานโปรยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การใช้อากาศยานสนับสนุนมาตรการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าไม้

* รองศาสตราจารย์ หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ของชาติ การสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการแก้ปัญหาน้ำเสีย
ในพื้นที่ชุมชนตอนเมืองของกองทัพอากาศ

จะเห็นได้ว่ากองทัพต่าง ๆ ได้ให้การสนับสนุนและดำเนินกิจกรรมด้าน
สิ่งแวดล้อมมากน้อยแตกต่างกันไปตามภารกิจหลักของกองทัพ จึงนับได้ว่า
กองทัพไทยเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมของชาติด้วย

Abstract

This article is aimed to get recognition on roles of The Thai military power in environmental management. The Thai military power is utilized in war for protection of national interests. The Thai military power is also responsible for national development regarding the Thai constitution, 1997. The Royal Thai Army provided several supports and did many operations on environmental conservation such as energy conservation programs in the army buildings, environmental management programs in various army responsible areas and supported several His Majesty the King Royally initiated environmental projects. The Royal Thai Navy provided supports and did many operations in 5 principle programs as following: coastal conservation and rehabilitation, marine resource conservation and rehabilitation, genetic preservation of marine wildlife, supporting and operating for His Majesty the King royally initiated environmental projects, environmental management projects in various navy responsible areas. The Royal Thai Air Force also did provide and operate many environmental projects in His Majesty the King Royally initiated Artificial Rain, forest fire, ocean oil pollution, forest surveillance and water pollution in the air force bases. All of those roles of the Royal Thai Army, Navy and Air Force in environmental supports and operations have been recognized. It can be concluded that the Thai military organizations are also parts of the Thai environmental organizations.

บทนำ

ประเทศทั่วโลกทุกประเทศมีทหารไว้เพื่อความมั่นคงของชาติ บางประเทศมีทหารของตนเอง ในขณะที่บางประเทศใช้ทหารรับจ้าง อย่างไรก็ตามกำลังทหารถือเป็นปัจจัยอำนาจแห่งชาติปัจจัยหนึ่ง

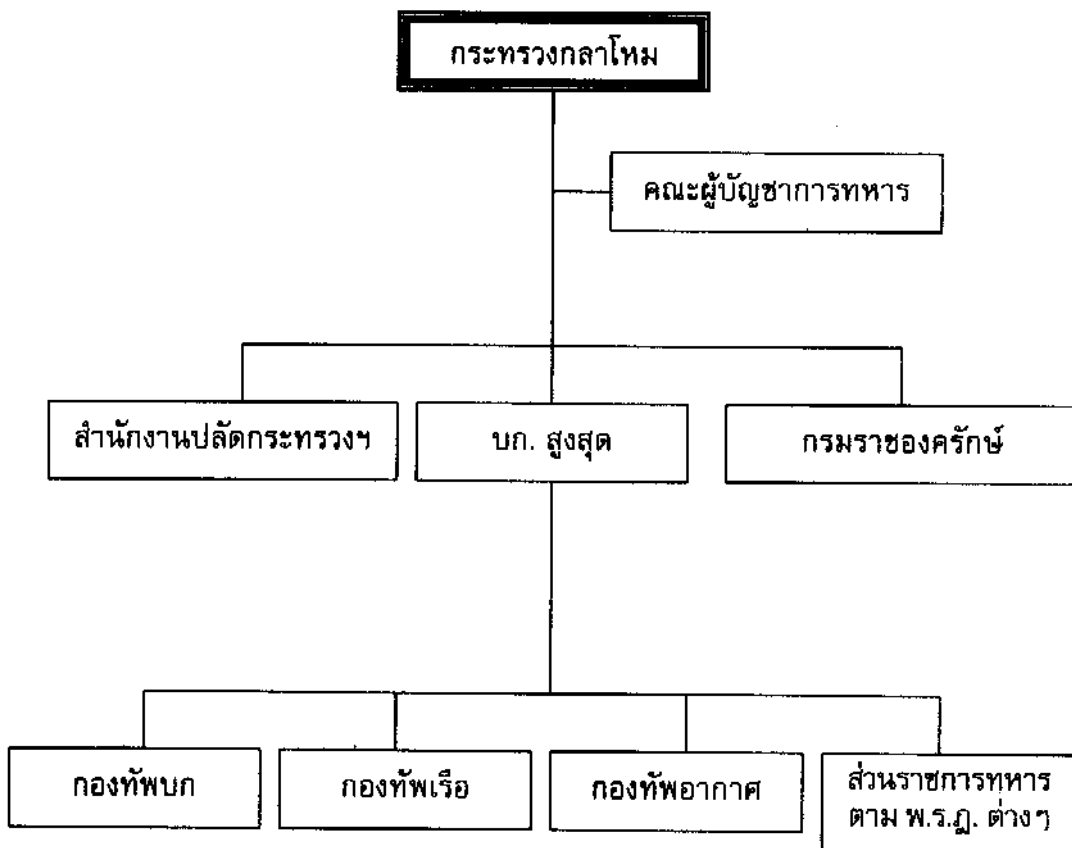
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวด 5 มาตรา 72 ระบุไว้ให้รัฐจัดให้มีกำลังทหารไว้เพื่อพิทักษ์รักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์ของชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเพื่อการพัฒนาประเทศ (สกายบุคส์, 2540 : 19) ดังนั้น ทหารจึงมีหน้าที่รักษาเอกราชอธิปไตยของชาติและพัฒนาประเทศด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพระบรมราโชวาทที่ทรงพระราชทานแก่เหล่าทหารในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามฯ ที่ลานพระราชวังดุสิต เมื่อ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ซึ่งทรงย้ำความมั่นคงของประเทศไทยมิได้อยู่ที่การปกป้องด้วยแสนยานุภาพเพียงอย่างเดียว แต่ต้องให้ประชาชนมีความวัฒนาผาสุก ปราศจากความทุกข์ยากเข็ญด้วย (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, 4 ธันวาคม พ.ศ. 2544 : 1 และ 17)

หลายคนคงไม่ทราบว่าองค์การทหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทขององค์การทหารด้านสิ่งแวดล้อม ทหารสนใจเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากปัจจุบันองค์การทั่วโลกต่างเห็นความสำคัญและให้ความสนใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม องค์การทหารของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับกระแสโลกด้านสิ่งแวดล้อม กองทัพไทยก็เช่นกัน (สุริยันท์ ป้อมเป็น, 2543 : 40-43)

ข้อเขียนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทบาทของกองทัพไทยกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยวิธีวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาครอบคลุมโครงสร้างองค์การทหาร หน้าที่และความรับผิดชอบจำกัดเฉพาะบทบาทของกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยหวังว่านักศึกษาและบุคคลทั่วไปจะได้ทราบว่ากองทัพไทยเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม อีกทั้งได้เอกสารสนเทศประกอบการเรียนการสอนนิชาภาภพและองค์การสิ่งแวดล้อมด้วย

โครงสร้างองค์การบริหาร

ตารางที่ 1 โครงสร้างกระทรวงกลาโหม

ขอบเขตการศึกษาในข้อเขียนนี้จะจำกัดเฉพาะบทบาทด้านสิ่งแวดล้อมของกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศเท่านั้น โดยมีข้อมูลรายละเอียดของแต่ละกองทัพในการดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนี้

กองทัพบก

กองทัพบกนับเป็นกองทัพที่มีบทบาทมากต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม กองทัพบกให้การสนับสนุนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมหลายประการ อาทิ การอนุรักษ์พลังงานในหน่วยทหาร การจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตทหาร และการดำเนินการในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เรื่องการอนุรักษ์พลังงานในหน่วยทหารนั้นปรากฏว่า อาคารหน่วยทหารในกองทัพบกจำนวน 109 หน่วย เข้าช่วยอาคารควบคุมตามพระราชกฤษฎีกากำหนดอาคารควบคุม พ.ศ. 2538 ออกตามพระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งระบุว่าอาคารควบคุมมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ (ทต พินัยนิติศาสตร์ และ สุขุม สุขศรี, 2544 : 23)

1. ใช้เครื่องวัดไฟฟ้าตั้งแต่ 1,000 กิโลวัตต์ขึ้นไป หรือติดตั้งหม้อแปลงขนาด 1175 กิโลวัตต์-แอมแปร์ ขึ้นไป
2. ใช้พลังงานไฟฟ้า 20 ล้านเมกะจูลต่อปี ขึ้นไป

จากการสัมภาษณ์นายทหารระดับสูงของ ศ.ร.ภ. (ศูนย์รักษาความปลอดภัย) ท่านหนึ่ง ทราบว่า ศ.ร.ภ. ให้ความสำคัญอย่างมากในการประหยัดพลังงาน มีระเบียบปฏิบัติอย่างเป็นทางการให้เจ้าหน้าที่ ศ.ร.ภ. ปิดไฟเมื่อห้องทำงานไม่มีผู้ทำงานอยู่ และมีระเบียบให้เปิดแอร์เมื่อ 10.00 น. ไปแล้วเท่านั้น ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ ศ.ร.ภ. โดยทั่วกันทั้งนายทหารชั้นผู้ใหญ่และทหารชั้นผู้น้อย

สำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมในหน่วยทหารของกองทัพบกทุกแห่งซึ่งมักมีบ้านพักข้าราชการทหารอยู่ด้วย ได้มีระเบียบปฏิบัติในการรักษาความสะอาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำจัดขยะและการจัดการน้ำเสีย ทำให้บริเวณหน่วยทหารสะอาดเรียบร้อย บางหน่วยทหารที่มีพื้นที่จำนวนมากได้จัดพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวด้วย มีการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยสูง

สำหรับงานสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของกองทัพบก มีหลายโครงการ อาทิ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ

กฤษบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทาม จังหวัดอุบลราชธานี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขความยากจนบ้านขุนแตะ ทั้งนี้มีรายละเอียดเพิ่มเติมสำหรับแต่ละโครงการดังนี้

โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (อุษณีย์ เกษมสันต์, พ.อ., 2542 : 112-113)

ป่าพนมสารคามเป็นป่าใหญ่ในภาคตะวันออกของไทย มีพื้นที่ติดต่อ 5 จังหวัด ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และสระแก้ว นอกจากนี้พื้นที่ป่ายังติดต่อกับป่าในประเทศกัมพูชา ในช่วงสถานการณ์ปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผู้ก่อการร้ายได้ใช้พื้นที่ป่าแห่งนี้เป็นฐานปฏิบัติการ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ฉวยโอกาสเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ทำให้ป่าถูกทำลายไปหลายล้านไร่ระหว่าง พ.ศ. 2510-2530 ปัจจุบันผืนป่าแห่งนี้เหลือพื้นที่แสนไร่เศษเท่านั้น จึงส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม อาทิ ได้ก่อให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา ตลอดจนก่อให้เกิดสภาวะน้ำเค็มในแม่น้ำบางปะกงหนุนสูงขึ้นถึงอำเภอบางคล้าหรือบางคราวสูงขึ้นถึงอำเภพนมสารคาม ในปี พ.ศ. 2525 กองทัพอากาศที่ 1 ได้ออกประกาศปิดป่าผืนนี้รวมทั้งป่ารอบนอกบางแห่งเป็นเขตหวงห้ามบุคคลเข้าไปอาศัย ชื่อของป่ารอยต่อ 5 จังหวัด จึงได้เข้ามาแทนที่ชื่อป่าพนมสารคามตั้งแต่นั้นมา ปัจจุบันกองทัพอากาศที่ 1 ได้ยกเลิกประกาศปิดป่าดังกล่าวเมื่อ พ.ศ. 2537 เพื่อดำเนินการประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทั้งนี้ได้มีการพิจารณาแผนแม่บทและแต่งตั้งคณะทำงานโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยใช้งบประมาณของกองทัพบก ในพื้นที่โครงการ 655,000 ไร่ ครอบคลุมเขต 5 จังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- เพื่ออนุรักษ์ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของแม่น้ำบางปะกง
- เพื่อป้องกันอุทกภัยในเขตจังหวัดฉะเชิงเทราและปราจีนบุรี
- เพื่อสร้างความสมดุลให้แก่ระบบนิเวศ
- เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์
- เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว และศึกษาธรรมชาติ

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ฤษณีย์ เกษมสันต์, พ.อ., 2542 : 116-121)

ป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื้อที่ประมาณ 6 แสนไร่ เดิมเป็นป่าสมบูรณ์ แต่ต้องประสบปัญหาบุกรุกของราษฎรในลักษณะคล้ายกับป่าสงวนแห่งชาติแห่งอื่น ๆ ส่งผลกระทบต่อสภาพป่าและสัตว์ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งช้างป่า ซึ่งมีอยู่ในบริเวณป่ากุยบุรีกว่าร้อยเชือก ในฤดูแล้งช้างป่าขาดแคลนอาหารจึงมักไปบุกรุกกินพืชไร่ของราษฎรเสมอ จนเกิดข้อพิพาทระหว่างคนและช้างป่า เป็นผลให้ช้างป่าต้องบาดเจ็บและเสียชีวิตไปแล้วหลายเชือก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ขณะประทับ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เมื่อ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2540 ได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ช้างป่าจะได้อยู่กับคนได้ต่อไป จากพระราชดำริดังกล่าวก่อให้เกิดโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ป่ากุยบุรี โดยใช้รูปแบบในการฟื้นฟูเช่นเดียวกับการดำเนินงาน โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี และโครงการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี เช่น ปลุกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปลูกสับปะรดสำหรับเป็นอาหารช้าง ทำ Check dam* ในที่ซึ่งเหมาะสม พัฒนาที่ดินโดยใช้หญ้าแฝก และสร้างฝายหรือเขื่อนกักเก็บน้ำ เพื่อให้

* Check dam คือฝายกั้นน้ำหรือฝายชะลอความชุ่มชื้น กั้นตามลำธารหรือสายน้ำขนาดเล็กในบริเวณต้นน้ำ หรือพื้นที่ซึ่งมีความลาดชันสูง ในช่วงน้ำไหลแรงจะสามารถชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลง และกักเก็บตะกอนไว้มิให้ไหลลงไปในบริเวณลุ่มน้ำตอนล่าง นับเป็นวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำได้ดีมากวิธีหนึ่ง (พรพรรณ ดิสกุล, 2542: 70)

แม่น้ำกุยบุรีมีน้ำเพียงพอแก่การเกษตรกรรมและการใช้สอยของราษฎร
ในบริเวณน้ำดังกล่าว

จากการดำเนินโครงการตามพระราชดำริ ได้ก่อให้เกิดผลเป็น
รูปธรรมชัดเจนขึ้น รัฐบาลจึงได้พิจารณางบประมาณสนับสนุนเป็น
จำนวนประมาณ 12 ล้านบาท และตั้งคณะทำงานขึ้นมารับผิดชอบ
หลายคณะได้แก่ คณะทำงานด้านการจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ
คณะทำงานด้านการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้กลับคืนสู่ความสมบูรณ์
คณะทำงานด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่า

วัตถุประสงค์ของกองทัพบกในการสนับสนุนโครงการตามแนว
พระราชดำรินี้ มีหลายประการได้แก่

- เพื่อสนองพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในอันที่จะ
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า เพื่อให้สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อปวงชน
ชาวไทยอย่างยั่งยืนสืบไป

- เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไป
กับการฟื้นฟูบูรณะให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้ง
ควบคุมรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาทาง
เศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพของราษฎรในพื้นที่โครงการแบบพออยู่
พอกิน เพื่อการพึ่งตนเอง

- เพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็น
ไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศ
ตลอดจนสภาพแวดล้อมและการพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นให้มากขึ้นด้วย ทั้งยังสร้างจิตสำนึกแบบ
บูรณาการให้ชาวบ้านรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

- เพื่อแก้ปัญหาหระหว่างคนกับช้างป่า

- เพื่อเผยแพร่ผลการศึกษาดูงานตามแนวพระราชดำริที่
ประสบผลสำเร็จจะได้นำไปใช้เป็นแนวทางให้การดำเนินการในโครงการ
ต่อ ๆ ไปด้วย

โครงการนี้ดำเนินการในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย รัฐบาลจำเป็นต้อง
ประหยัดงบประมาณ จึงได้จัดแบ่งการดำเนินโครงการเป็น 2 ระยะ

ให้สอดคล้องกับความเร่งด่วนของสภาพปัญหา และข้อจำกัดด้านงบประมาณ ตลอดจนอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ ดังนี้

ระยะที่ 1 (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2542-2544) มีพื้นที่ดำเนินการประมาณ 1 แสนไร่ ครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้านรวมไทย

ระยะที่ 2 (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545 เป็นต้นไป) มีพื้นที่ดำเนินการประมาณ 1.2 แสนไร่ ครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้านย่านซื่อ และหมู่บ้านพูนอน

การดำเนินโครงการนี้เป็นการขยายผลความสำเร็จของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าและการอนุรักษ์ดินและน้ำ จากพื้นที่ที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน บัดนี้โครงการระยะที่ 1 หมุดระยะเวลาแล้วและอยู่ในวาระการดำเนินโครงการระยะที่ 2 ต่อไป

โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทาม จังหวัดอุบลราชธานี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (อุษณีย์ เกษมสันต์, พ.อ., 2542 : 174-178)

โครงการนี้กองทัพภาคที่ 2 รับผิดชอบดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะช่วยราษฎรในพื้นที่โครงการอยู่ดีกินดี ซึ่งจะส่งผลต่อการเสริมความมั่นคงบริเวณพื้นที่ชายแดน

ป่าดงนาทาม มีเนื้อที่ประมาณ 5.5 หมื่นไร่ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอโขงเจียม อำเภอศรีเชียงใหม่ และอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 17 หมู่บ้าน

การพัฒนาพื้นที่ในโครงการมีลักษณะเบ็ดเสร็จโดยพัฒนาควบคู่กันไปทุกด้านและขณะนี้โครงการสิ้นสุดแล้ว

กองทัพภาคที่ 2 ได้ร่วมดำเนินโครงการกับสำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานี ตามแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองพระราชดำริในอันที่จะให้คนกับป่าอยู่กันอย่างมีความสุข ด้วยการจัดตั้งราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) มีการอบรมสร้างจิตสำนึกและอุดมการณ์ให้ราษฎรรู้สึกหวงแหน ร่วมกันดูแลทรัพยากรป่าไม้ ปรากฏว่าราษฎรทั้ง 17 หมู่บ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นดูแลรักษา จัดการ และใช้ประโยชน์

ป่าชุมชน มีการประกวดหมู่บ้านรักษาป่าดีเด่นประจำปี หมู่บ้านที่ชนะการประกวดได้รับรางวัลจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทำให้ราษฎรทั้ง 17 หมู่บ้าน ตื่นตัวในการปกป้องอนุรักษ์ป่า ทำให้ปัจจุบันป่าดงนาทามเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ เหมาะที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากป่ามีจุดเด่นบางประการ อาทิ ที่ผาชนะไค เป็นจุดที่เห็นดวงอาทิตย์ขึ้นก่อนที่อื่น ๆ ในประเทศ รวมทั้งยังมีจุดชมวิวที่สวยงามริมแม่น้ำโขง ทำให้ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น ส่งผลให้ราษฎรในพื้นที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตาม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่า กองทัพบกที่ 2 ร่วมกับกรมที่ดินจึงได้จัดให้มีระเบียบชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัย และที่ทำกินขึ้น

จากความร่วมมือที่ดีของประชาชนในพื้นที่โครงการฯ ทำให้ราษฎรในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รายได้เพิ่มสูงขึ้น และได้รับความสะดวกสบายมีสาธารณูปโภคต่าง ๆ ไว้ใช้สอยในช่วงที่เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย ทางโครงการฯ ได้แนะนำให้ราษฎรลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง โดยการปลูกพืชสวนครัวไว้รับประทานตามแนวทฤษฎีใหม่ รวมทั้งได้ทำการฝึกอบรมหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กับชาวบ้าน โดยมีผู้สนใจเข้ารับการอบรมจำนวนมาก ในการอบรมจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการลดต้นทุนทำเกษตรกรรมโดยใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี โดยการฝึกให้ราษฎรสามารถทำปุ๋ยจุลินทรีย์ไว้ใช้เองด้วย นอกจากนี้ยังอบรมเรื่องการเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ในบ่อพลาสติกขนาดเล็ก การปลูกพืชผักสวนครัวริมบ่อปลา และการเลี้ยงไก่โดยการเพาะปลวกเป็นอาหารไก่และได้ไข่ไก่มาเป็นอาหาร เป็นต้น

โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (อุษณีย์ เกษมสันต์, พ.อ., 2542 : 189-190)

ความเป็นมาของโครงการเริ่มจากเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอตอยสะแกต จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทอดพระเนตรการดำเนินงานของโครงการเมื่อ 25 มีนาคม พ.ศ. 2535 ในโอกาสดังกล่าวพระองค์ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ป่า

ขุนแม่กวังและทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมป่าไม้รับไปดำเนินการเกี่ยวกับการปรับปรุงและพัฒนาการปลูกสวนป่า ทั้งนี้ได้ทรงแนะนำปลูกไม้ที่ให้ความชุ่มชื้นเป็นหลัก ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมชลประทานจัดหาแหล่งน้ำด้วยการขุดอ่างเล็ก ทำ Check dam ในบริเวณที่เหมาะสมเป็นจุด ๆ เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นในพื้นที่ นอกจากนี้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาที่ดินเดิมจากหมู่บ้านศาลาปางสัก ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ไปจนจรดขอบอ่างเก็บน้ำแม่กวัง สำหรับราษฎรที่อาศัยอยู่ก่อน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยู่ต่อไปได้ โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นผู้ควบคุมดูแลไม่ให้ราษฎรบุกรุกที่ป่าเพิ่มเติม

กองทัพบกได้รับผิดชอบทำโครงการนี้และสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยมอบให้กองพลทหารราบที่ 4 เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เป้าหมายสำคัญได้แก่ การป้องกันและอนุรักษ์สภาพป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่กวัง ทั้งนี้ได้แบ่งขั้นตอนการปฏิบัติไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพิสูจน์เพื่อสืบสภาพการบุกรุกและลักลอบทำลายป่าของชาวบ้านในพื้นที่

ขั้นที่ 2 การลาดตระเวนป้องกันและปราบปรามการทำลายป่าไม้ในพื้นที่

ขั้นที่ 3 การฟื้นฟูและพัฒนา โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องวางแผนฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ ให้กลับมีสภาพสมบูรณ์ดังเดิม

การดำเนินการตามโครงการที่สิ้นสุดแล้วในปี พ.ศ. 2544 ผลการดำเนินงานโครงการนี้สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่า ทหารพร้อมจะเป็นกำลังสนับสนุนในการพิทักษ์ป่าของชาติ

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2542 : 45)

ได้มีพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ที่ทำความเสียหายให้กับพื้นที่จำนวนหลายแสนไร่ในเกือบทุกปีในบริเวณลุ่มแม่น้ำปากพนัง ให้บรรเทาเบาบางลงได้ และสามารถแก้ไขปัญหาน้ำเค็ม น้ำกร่อย ซึ่งได้รุกล้ำเข้าไปในแม่น้ำปากพนังเกือบ 100 กิโลเมตรในทุก ๆ ปี ปีละหลาย ๆ เดือนให้หมดปัญหาไปได้ รวมทั้งจะช่วยให้มีน้ำจืดใช้ในการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีน้ำจืดไว้สำหรับ

เกษตรกรรมตลอดปีด้วย ตั้งพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานเมื่อ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ดังนี้ “ฉะนั้นถ้าทำโครงการปากพนัง ซึ่งน่าจะทำได้เร็วพอใช้ จะแก้ไขความขาดแคลนน้ำจืดเพื่อการเกษตรในลุ่มน้ำของแม่น้ำชะอวด แล้วมีน้ำใช้ในหน้าแล้งด้วย ตลอดจนมีน้ำกร่อยเพื่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำเป็นลำเป็นสัน ในเขตเชียรใหญ่ หัวไทร ปากพนัง จะเป็นพื้นที่เป็นอยู่ชั่วคราว และจะเป็นแหล่งรายได้อย่างมหาศาลสำหรับประเทศไทย”

โครงการลุ่มน้ำปากพนัง เสร็จได้ทันตามกำหนดด้วยความสนับสนุนจากทหารช่าง กองทัพบก นอกจากนี้ยังทำให้โครงการสำเร็จด้วยความประหยัดงบประมาณจำนวนมาก ด้วยการใช้กำลังทหารเข้าสนับสนุนแทนการจ้างเอกชน โดยการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดของท่านนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร

โครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขความยากจนบ้านขุนแตะ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ดวงแก้ว ผุสเพิ่มตระกูล, 2545 : 7)

บ้านขุนแตะ ตำบลตอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ทุรกันดาร ประชาชนยากจน หลังจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรและนักเรียนโรงเรียนบ้านขุนแตะ ทรงได้รับทราบปัญหาในพื้นที่ จึงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริ บ้านขุนแตะ ขึ้นในปี พ.ศ. 2540

ฟาร์มตัวอย่างบ้านขุนแตะดำเนินการในลักษณะศูนย์สาธิตและส่งเสริมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ด้วยการจ้างงานจากแรงงานคนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีพระราชประสงค์ให้ราษฎรมีงานทำ มีรายได้ มีแหล่งอาหาร เป็นแหล่งศึกษาและถ่ายทอดการจัดการสิ่งแวดล้อมทางการเกษตร และจัดการระบบนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทัพภาคที่ 3 ในการกำกับดูแล ปัจจุบันฟาร์มตัวอย่างบ้านขุนแตะ กลายเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชนบทและเกษตรกรรม รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ที่ใคร่นำให้ผู้สนใจได้ไปเยือน

กองทัพเรือ

กองทัพเรือได้จัดตั้งศูนย์ประสานการปฏิบัติในการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล (ศรชล) โดยมีหน้าที่ในการกฎหมายในทะเล การช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยน้ำแล้ง น้ำท่วม การรักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนจัดกิจกรรมทางทะเลขึ้นในโอกาสที่เหมาะสม ตลอดเวลาที่ผ่านมาได้ทำการจับกุมน้ำมันเถื่อนและสิ่งผิดกฎหมายอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กองทัพเรือยังได้จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยแล้งในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีหน่วยของกองทัพเรือตั้งอยู่ โดยจัดรถและเรือบรรทุกน้ำ พร้อมชุดแพทย์เคลื่อนที่และเครื่องเวชภัณฑ์ออกให้บริการแก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน รวมทั้งได้จัดส่งชุดปฏิบัติการฝนหลวงพิเศษกองทัพเรือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง เพื่อการพัฒนาพื้นที่อีสานในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในภาวะน้ำท่วม กองทัพเรือ ได้สั่งการให้หน่วยงานต่าง ๆ ของกองทัพเรือซึ่งตั้งอยู่ในเขตประจวบทุกภักย์ดำเนินการช่วยเหลือประชาชน โดยจัดกำลังพลและยุทโธปกรณ์เข้าทำการเคลื่อนย้ายประชาชนออกจากพื้นที่ประสบภัย แจกจ่ายเครื่องอุปโภค บริโภค รวมทั้งฟื้นฟูสภาพความเสียหายภายหลังน้ำลด (กองประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการกองทัพเรือ, 2544: 54-55) บทบาทของกองทัพเรือในปลายปี พ.ศ. 2545 ซึ่งมีหลายจังหวัดประสบปัญหาน้ำท่วมคงเด่นชัดมาก แต่เป็นวิสัยของประชาชนทั่วไป เมื่อภัยสิ้นแล้วมักลืมทหาร

สำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกองทัพเรือ สามารถแบ่งเป็นงานหลัก 5 ด้านซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป ได้แก่

1. การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชายฝั่ง (ทรรษา จรรย์แสง, 2540: 28-29)

การอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการอำนวยการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชายฝั่งส่วนใหญ่เป็นงานปลูกป่าและฟื้นฟูทั้งป่าบกและป่าชายเลนในพื้นที่ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกองทัพเรือ โดยเฉพาะการปลูกป่าชายเลน โดยในปี พ.ศ. 2537 ได้ปลูกป่าไปแล้ว 3,000 ไร่ และปัจจุบันได้ทำการปลูกเต็มพื้นที่รับผิดชอบแล้วกว่า 5,000 ไร่

2. การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในทะเล (กอง ประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการ กองทัพเรือ, 2544: 58)

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมใต้ทะเลในหลายพื้นที่ของประเทศไทยอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการถูกทำลายอันเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ดังนั้น กองทัพเรือและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ กรมป่าไม้ กรมประมง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ จึงได้ร่วมกันจัดทำอุทยานใต้ทะเลขึ้นหลายแห่ง เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ใต้ท้องทะเลไทย รวมทั้งเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนเห็นความสำคัญและร่วมกันอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กองทัพเรือได้ทำการสำรวจแหล่งปะการัง สัตว์และพืชใต้ทะเล เพื่อกำหนดเขตแนวปะการังต่าง ๆ พื้นที่ดำน้ำชมปะการัง พื้นที่จอดเรือและเพื่อให้เรือของนักท่องเที่ยวจอดโดยใช้ทุ่นแทนการทอดสมอ เป็นการป้องกันปะการัง

สำหรับโครงการอุทยานใต้ทะเลที่กองทัพเรือได้ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดทำขึ้นมีหลายแห่ง ได้แก่

- โครงการอุทยานใต้ทะเลจุฬาภรณ์ 36 บริเวณอุทยานแห่งชาติทางทะเล หมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลัน
- โครงการอุทยานใต้ทะเลจุฬาภรณ์ 39 บริเวณหมู่เกาะอาดัง หมู่เกาะราวี และเกาะหลีเป๊ะ
- โครงการอุทยานใต้ทะเลจังหวัดสุราษฎร์ธานี บริเวณหมู่เกาะอ่างทอง
- โครงการอุทยานใต้ทะเลอันดามัน จังหวัดกระบี่
- โครงการอุทยานใต้ทะเลจุฬาพื้นที่สัตหีบ และบริเวณใกล้เคียง

3. การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ทะเล (ทรรษา จรรย์แสง, 2540: 31-33)

เป็นกิจกรรมภายใต้คณะกรรมการอำนวยการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ทะเล มีอยู่ด้วยกัน 2 โครงการเท่านั้น ได้แก่

1) โครงการอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล

พื้นที่อนุรักษ์หลักคือบริเวณเกาะคราม โครงการอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเลเป็นโครงการที่สำคัญและควรให้การสนับสนุน ดังนั้น กองทัพเรือจึงให้ความสำคัญ ความร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่จะให้โครงการนี้สามารถดำเนินงานได้ สิ่งที่กองทัพเรือได้ทำไปแล้วได้แก่การจัดให้มีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานด้านอนุรักษ์เต่าทะเลของไทย พร้อมทั้งได้จัดทำจดหมายเหตุชาวเต่าทะเลด้วย

2) โครงการอนุรักษ์หอยทะเล

โครงการนี้ได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการของสถานีวิจัยทางสัตวศาสตร์ทางทะเลที่เกาะสีชัง เริ่มทำการเพาะพันธุ์และปล่อยหอยนมสาวในบริเวณสัตหีบและใกล้เคียง โดยสถานีสมุทรศาสตร์ กรมอุทกศาสตร์ เป็นผู้ดำเนินงานและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. การสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(กองประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการ กองทัพเรือ, 2544: 57)

กองทัพเรือได้ร่วมสนองพระราชดำริในโครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพีช ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อพฤษภาคม พ.ศ. 2544 โดยดำเนินการที่เกาะแสมสารและเกาะใกล้เคียง ได้แก่ เกาะแรด เกาะขาม เกาะจวง เกาะจาน เกาะฉางเกลือ เกาะโรงโชน เกาะโรงหนัง ในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปกป้องพันธุ์กรรมพีชในพื้นที่ธรรมชาติ การสำรวจและรวบรวมพันธุ์กรรมพีช รวมทั้งทรัพยากรชีวภาพที่มีคุณค่า การปลูกรักษาพันธุ์กรรมพีชไว้ในพื้นที่ที่เหมาะสมทางกายภาพและปลอดภัยจากการลักขโมยและรุกราน การใช้ประโยชน์พันธุ์กรรมพีช ศึกษาและประเมินคุณสมบัติและการใช้ประโยชน์ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพีช ทั้งนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพีช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของกองทัพเรือ โดยพระบรมราชานุญาต สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์ประธานโครงการ

สำหรับการดำเนินงานในระยะเวลาที่ผ่านมา กองทัพเรือได้ดำเนินการสำรวจและเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืชบนเกาะฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามัน สนับสนุนการปฏิบัติงานของนักชีววิทยาในการสำรวจพันธุกรรมพืช ดำเนินการสำรวจวิเคราะห์ชีวภาพ รักษาพันธุ์ไม้ รวมทั้งจัดนิทรรศการที่ศาลาพระแก้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และในขั้นตอนต่อไป กองทัพเรือมีโครงการจะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาและเกาะทะเลไทย บริเวณเขาหมอน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เพื่อให้สามารถสนองแนวพระราชดำริได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

5. การจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทหาร

กองทัพเรือเป็นองค์กรหนึ่งของรัฐบาลเช่นเดียวกับหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ หลายฉบับที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยต่าง ๆ ในกองทัพเรือ แต่ละหน่วยงานมีกิจกรรมที่มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป ลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวมของกองทัพเรือ เฉพาะหน่วยก็สามารถแยกเป็นกลุ่มตามลักษณะของกิจกรรมได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ (ประสาร ศฤงฆารวัฒน์, 2543: 1-2)

1. หน่วยงานที่มีกิจกรรมในลักษณะสำนักงานอย่างเดียว เครื่องมือเกี่ยวข้องซึ่งเป็นประเภทเครื่องใช้สำนักงานเท่านั้น และวัตถุประสงค์ที่ต้องใช้ประกอบก็คือ ปริมาณการใช้พลังงานไฟฟ้า ปริมาณการใช้ทรัพยากรน้ำ น้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น ดังนั้น ลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องก็คือ เศษขยะสำนักงาน น้ำทิ้ง สิ่งปฏิกูล ความสิ้นเปลืองพลังงานและหลอดไฟฟ้าที่หมดสภาพการใช้งานแล้ว เป็นต้น

2. หน่วยงานที่มีกิจกรรมในลักษณะสำนักงานและมีห้องปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับเครื่องมือตรวจวิเคราะห์ เกี่ยวข้องกับสารเคมี ดังนั้น ลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมน่าจะคล้ายปัญหาของสำนักงาน บวกกับปัญหาห้องปฏิบัติการวิเคราะห์เคมี เช่น กลิ่นไอของสารเคมี สารเคมีหกหล่นรั่วไหล ฝุ่นละออง น้ำล้างภาชนะปนเปื้อนสารเคมี เป็นต้น

3. หน่วยงานที่มีกิจกรรมประเภทของโรงงานร่วมด้วย ที่มาของปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องคำนึงถึง อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องจักรกล เครื่องยนต์ ลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องพิจารณาเพิ่มเติมในด้านเสียงรบกวนจากเครื่องจักร เครื่องยนต์ เสียงรบกวนจากการประกอบกิจการ อากาศเสียจากไอเสียเครื่องยนต์ ไอระเหยของน้ำมัน ผู้คนละออง เศษวัสดุเหลือใช้ ชยะและเศษวัสดุเหลือทิ้ง น้ำมันประเภทต่าง ๆ ทกกัน เป็นต้น

4. หน่วยงานที่มีกิจกรรมพิเศษเฉพาะ เช่น โรงพยาบาล โรงครัวและโรงอาหาร เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้จะมีลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป เช่น โรงพยาบาลอาจมีปัญหาขยะติดเชื้อ เชื้อฉีดยา หากเป็นโรงครัวมักประสบปัญหาขยะเปียก คราบไขมัน เศษวัสดุบรรจุหีบห่อ เป็นต้น

ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานทั้ง 4 กลุ่มยังมีได้มีการควบคุมและจัดการอย่างเป็นระบบและอย่างมีประสิทธิภาพได้มาตรฐาน โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติงานเองยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และขาดความตระหนักถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ซึ่งน่าจะเกิดปัญหาต่อการปฏิบัติงาน ความสิ้นเปลืองงบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ และท้ายที่สุดจะมีผลต่อการพัฒนากองทัพ ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมในหน่วยงานต่าง ๆ ของกองทัพเรือควรเป็นระบบ และได้มาตรฐานทุกหน่วยงาน ทั้งนี้ มีใช้เพียงประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือต่อกองทัพเรือเท่านั้น แต่จะส่งผลต่อประเทศและโลกของเราเป็นส่วนรวมอีกด้วย

กองทัพอากาศ

กองทัพอากาศถือว่างานด้านสิ่งแวดล้อมมีใช้งานหลัก เป็นเพียงงานสนับสนุนเมื่อได้รับการร้องขอมา ที่ผ่านมากองทัพอากาศได้ให้การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหลายโครงการ เช่น โครงการปฏิบัติการฝนหลวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ การช่วยเหลือในการดับไฟป่า การใช้อากาศยานโปรยสารเคมีเพื่อขจัดคราบน้ำมัน การช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ การใช้อากาศยานโปรยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การใช้อากาศยานสนับสนุนมาตรการป้องกันและ

ปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าไม้ของชาติ การสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการแก้ไขปัญหาหนี้เสียในพื้นที่ของกองทัพอากาศ

โครงการปฏิบัติการฝนหลวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กองทัพอากาศได้จัดเครื่องบินเข้าร่วมในการปฏิบัติการฝนหลวง ซึ่งกองทัพอากาศได้ปฏิบัติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 สำหรับการปฏิบัติการฝนหลวง ปี พ.ศ. 2539 กองทัพอากาศได้จัดเครื่องบินเล็กจำนวน 6 เครื่อง และจัดเครื่องบินไว้สำรองกรณีฉุกเฉินอีก 4 เครื่อง รวมทั้งกองทัพอากาศยังจัดหาเครื่องบิน BT-67 ให้ในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีด้วย นอกจากจัดหาเครื่องบินสนับสนุนการปฏิบัติการฝนหลวงแล้ว กองทัพอากาศยังสนับสนุนทุนสำหรับโครงการวิจัยฝนหลวงด้วยงานวิจัยที่ดำเนินการแล้ว ได้แก่ โครงการวิจัยควบคุมดินฟ้าอากาศ ของ ดร.นิรันดร์ สิงหบุตร เป็นการวิจัยพัฒนาจรวดบรรจุสารเคมียิงขึ้นไปให้พุ่งกระจายบนท้องฟ้า เพื่อลดความชื้นจากอากาศทำให้เกิดเมฆฝน อีกโครงการวิจัยหนึ่งเป็นการวิจัยกระสุนสารเคมี ซิลเวอร์ ไอโอไดน์ ที่ใช้กับการทำฝนในเมฆเย็น

สำหรับปี พ.ศ. 2544 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ขอความสนับสนุนเครื่องบินปฏิบัติการฝนหลวง และกองทัพอากาศได้ให้การสนับสนุน ดังนี้

1. จัดเครื่องบินเล็ก 2 เครื่อง ปฏิบัติการในภาคกลางและภาคเหนือ ตอนล่าง ระหว่าง 15 มกราคม ถึง 31 ตุลาคม พ.ศ. 2544
2. จัดเครื่องบินเล็ก 2 เครื่อง ปฏิบัติการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่าง 1 กุมภาพันธ์ ถึง 30 เมษายน พ.ศ. 2544
3. จัดเครื่องบินสำรองอีก 6 เครื่อง สำหรับปฏิบัติการสำรอง โดยพร้อมปฏิบัติการก็จัดตั้ง 1 มีนาคม พ.ศ. 2544 เป็นต้นไป
4. จัดรถยนต์บรรทุกขนาดเล็ก 2 คัน และรถยนต์โดยสารปรับอากาศขนาดเล็ก 1 คัน พร้อมพลขับจำนวน 4 ชุด สนับสนุนหน่วยปฏิบัติการฝนหลวง

การช่วยเหลือในการดับไฟป่า

จากบันทึกกรมยุทธการทหารอากาศ เมื่อ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2538 ถึงผู้บัญชาการทหารอากาศ เรื่องการพิจารณาใช้เครื่องมือของกองทัพเพื่อสนองนโยบายกระทรวงกลาโหม ทำให้ทราบว่าเหตุการณ์ไฟป่าที่ห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี เมื่อปี พ.ศ. 2537 ผู้บัญชาการกองทัพอากาศ ได้อนุมัติให้การสนับสนุนอากาศยานเพื่อลำเลียงเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์สำหรับดับไฟป่าไปยังพื้นที่ที่เกิดไฟป่า ใช้สนามบินของกองทัพอากาศเป็นฐานปฏิบัติการ การบินสำรวจและถ่ายภาพทางอากาศ ตลอดจนจัดฝึกอบรมทหารกองประจำการ ให้มีความรู้ความสามารถในการดับไฟป่า

ในการสนับสนุนดับไฟป่า กองทัพอากาศได้ดัดแปลงเครื่องบิน BT-67 ที่ใช้ในโครงการปฏิบัติการฝนหลวง ซึ่งบริษัทผู้ผลิตเครื่องบินดังกล่าวแจ้งว่า สามารถดัดแปลงติดตั้งอุปกรณ์สำหรับดับไฟป่าได้ โดยสามารถบรรทุกน้ำหรือสารเคมีได้ 1,000 แกลลอน แบ่งเป็น 4 ช่องเก็บ สามารถปล่อยได้ที่ละช่องหรือทุกช่องพร้อมกันได้ ทั้งนี้ระบบปรับความดันอากาศของเครื่องบินยังสามารถปฏิบัติงานได้ตามปกติ

การใช้อากาศยานโปรยสารเคมีเพื่อขจัดคราบน้ำมัน

เนื่องจากกองทัพอากาศเป็นหน่วยงานหนึ่งในคณะกรรมการป้องกันและขจัดมลพิษทางน้ำเนื่องจากน้ำมัน (กปน.) ที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการป้องกันและขจัดมลพิษทางน้ำเนื่องจากน้ำมัน พ.ศ. 2538 ในคณะกรรมการดังกล่าว กำหนดให้กองทัพอากาศเป็นหน่วยสนับสนุน มีหน้าที่ตรวจการเคลื่อนที่ของคราบน้ำมัน ตรวจสอบข้อเท็จจริงของรายงานน้ำมันรั่วไหลเมื่อได้รับการประสานงานจากศูนย์ประสานงาน (กรมเจ้าท่าฯ) และขอให้กองทัพอากาศสนับสนุนอากาศยานในการลำเลียงวัสดุอุปกรณ์ขจัดคราบน้ำมันจากต่างประเทศ โดยขอความช่วยเหลือผ่านศูนย์ปฏิบัติการของกองทัพอากาศ ซึ่งในการดำเนินการเรื่องนี้ กองทัพอากาศสามารถจัดเครื่องบินเล็กลำเลียงอุปกรณ์กำจัดคราบน้ำมันจากต่างประเทศและยังใช้อากาศยานของกองทัพอากาศติดตั้งอุปกรณ์สำหรับกำจัดคราบน้ำมันใน

ทะเล ซึ่งปัจจุบัน กปน. ได้ใช้อากาศยานของกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ ในการโปรยสารเคมีกำจัดคราบน้ำมัน

การช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ

กองทัพอากาศได้มีคำสั่งที่ 409/36 ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยมีผู้ช่วยเสนาธิการทหารอากาศฝ่ายข่าวเป็นประธาน เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น สามารถดำเนินการได้ทันที และหากเหตุการณ์ทวีความรุนแรงใช้ระยะเวลาในการดำเนินการนาน จะจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเฉพาะกิจช่วยเหลือผู้ประสบภัยของกองทัพอากาศขึ้นก็ได้ โดยให้จัดทำลสิ่งพล อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้และยานพาหนะต่าง ๆ ออกทำการช่วยเหลือ และปฏิบัติงานอย่างเพียงพอตามนโยบายที่กองทัพอากาศกำหนด และยังได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยกองทัพอากาศขึ้น โดยมีผู้ช่วยเสนาธิการทหารอากาศ ฝ่ายโยธาธิการ เป็นผู้อำนวยการศูนย์ เพื่อดำเนินการช่วยเหลือเรื่องน้ำท่วมโดยเฉพาะ และศูนย์ได้มีบทบาทสำคัญที่ให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในคราวเกิดน้ำท่วมใหญ่ทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2538

การใช้อากาศยานโปรยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

กรมยุทธการทหารอากาศ ได้ประสานกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยหัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการบินเกษตร แจ้งว่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ใช้เครื่องปอร์เตอร์ในการโปรยสารเคมี แต่ในปัจจุบันดำเนินการดังกล่าวมีการใช้เครื่องบินน้อยลง เนื่องจาก

1. การปลูกพืชที่ต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่มีน้อย ดังนั้นเกษตรกรนิยมฉีดสารเคมีโดยใช้แรงงานฉีดตามต้น ซึ่งจะได้ผลดีกว่า
2. การโปรยสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทางเครื่องบินจะมีผลข้างเคียงต่อพื้นที่โดยรอบที่ไม่ต้องการ เพราะสารเคมีเป็นพิษ เนื่องจากการโปรยสารเคมีกำจัดศัตรูพืชไม่สามารถกระทำที่ระยะบินต่ำได้ เนื่องจากมีต้นไม้กีดขวาง ตลอดจนทิศทางและความเร็วลมมีผลต่อการโปรยสารเคมีลงในพื้นที่เป้าหมายที่ต้องการได้

การสนับสนุนมาตรการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าไม้ของชาติ

มีคำสั่งกองทัพอากาศที่ 180/21 เรื่องการสนับสนุนมาตรการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าไม้ของชาติ โดยมีสาระพอสรุปได้ดังนี้

1. ขณะบินปฏิบัติการ หากพบว่าการลักลอบตัดไม้หรือบุกรุกแผ้วถางป่า จากข้อสังเกตต่าง ๆ ในการลักลอบตัดไม้หรือบุกรุกแผ้วถางป่าให้นักบินรายงานต่อกองบินต้นสังกัด เพื่อรายงานเข้าหน่วยบังคับบัญชาทางยุทธการ เพื่อดำเนินการตรวจสอบพื้นที่กับจังหวัดเจ้าของพื้นที่ หากมีข้อมูลยืนยันได้ว่าเป็นการบุกรุกหรือแผ้วถางป่าจริง ก็ให้ดำเนินการถ่ายภาพทางอากาศ ณ ตำบลดังกล่าว แล้วส่งภาพถ่ายประกอบรายงานให้ศูนย์ปฏิบัติการฝ่ายข่าวของกองทัพอากาศทราบต่อไป

หากฝ่ายข่าวของศูนย์ปฏิบัติการเห็นว่าข้อมูลยืนยันได้ว่าเป็นการลักลอบตัดไม้หรือบุกรุกแผ้วถางป่าจริง ก็ให้จัดทำสำเนาภาพถ่ายดังกล่าวเป็น 5 ชุด ประกอบภาพถ่ายแผนที่ครอบคลุมบริเวณตามความเหมาะสม และส่งรายละเอียดทั้งหมดให้รายงานถึงหน่วยต่าง ๆ ได้แก่ กองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และจังหวัดที่รับผิดชอบพื้นที่

การสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

มีคำสั่งกองทัพอากาศที่ 300/35 เรื่องการสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

เพื่อให้การใช้อากาศยานปฏิบัติการกิจสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยความริเริ่มของกองทัพอากาศเป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์และเกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติ จึงให้หน่วยที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติดังนี้

1. ผู้บัญชาการกองพลบิน ผู้บัญชาการโรงเรียนการบิน ผู้บัญชาการกองบิน และผู้บัญชาการฝูงบินอิสระ ปฏิบัติราชการสนามหรือผู้ทำการแทน มีคำสั่งใช้อากาศยานที่อยู่ใต้การบังคับบัญชาและที่ขึ้นการบังคับบัญชาทางยุทธการ ปฏิบัติภารกิจสนับสนุนการอนุรักษ์

ทรัพยากรป่าไม้ ในขีดความสามารถที่กระทำได้โดยไม่มีผลกระทบต่อภารกิจหลัก ได้แก่ การลาดตระเวนทางอากาศ การถ่ายภาพทางอากาศ และการปฏิบัติการจิตวิทยา และแจ้งให้ทราบเมื่อปฏิบัติการกิจเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อผู้บัญชาการกองทัพอากาศผ่านศูนย์ปฏิบัติการของกองทัพอากาศด้วย

ในการบินปฏิบัติการดังกล่าว ให้ประสานรายละเอียดรวมทั้งผล การปฏิบัติโดยตรงกับสำนักงานป่าไม้เขตจังหวัด หรือสำนักงานป่าไม้จังหวัด ดังรายการต่อไปนี้ หากเกินขีดความสามารถให้ประสานร้องขอผ่านกรมช่างโยธา กองทัพอากาศ เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

รายชื่อสำนักงานป่าไม้เขตทั้ง 21 เขต ประกอบคำสั่งกองทัพอากาศที่ 300/35 ลงวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2535 เรื่องการสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีดังนี้

ลำดับที่	สำนักงานป่าไม้เขต	จังหวัดที่ควบคุม
1.	สระบุรี	กทม. นนทบุรี ปทุมธานี ออยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท สระบุรี ลพบุรี สมุทรปราการ
2.	ศรีราชา	ชลบุรี ตราด ระยอง จันทบุรี
3.	นครราชสีมา	นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์
4.	อุบลราชธานี	อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ ยโสธร
5.	ขอนแก่น	ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์
6.	อุดรธานี	อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร นครพนม มุกดาหาร
7.	แพร่	แพร่ น่าน
8.	ลำปาง	ลำปาง
9.	เชียงราย	เชียงราย พะเยา
10.	เชียงใหม่	เชียงใหม่ ลำพูน
11.	แม่สะเรียง	แม่ฮ่องสอน
12.	พิษณุโลก	พิษณุโลก พิจิตร เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์
13.	ตาก	ตาก สุโขทัย

ลำดับที่	สำนักงานป่าไม้เขต	จังหวัดที่ควบคุม
14.	นครสวรรค์	นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร
15.	บ้านโป่ง	ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร
16.	เพชรบุรี	เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม
17.	สุราษฎร์ธานี	สุราษฎร์ธานี ชุมพร ระนอง
18.	นครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา ภูเก็ต
19.	สงขลา	สงขลา ตรัง พัทลุง สตูล
20.	ปัตตานี	ปัตตานี ยะลา นราธิวาส
21.	ปราจีนบุรี	ประจันบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก

การแก้ไขปัญหาน้ำเสียในพื้นที่ของกองทัพอากาศ (รังสรรค์ ที่ชะระ, 2536: 5-56)

ชุมชนดอนเมืองซึ่งเป็นเขตพื้นที่ของกองทัพอากาศ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของถนนพหลโยธิน ระหว่างกิโลเมตรที่ 21-24 มีอาณาเขตเป็นพื้นที่ราว 1,400 ไร่ ภายในชุมชนประกอบด้วยโรงเรียนอนุบาล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา (โรงเรียนนายเรืออากาศ) หอประชุม กองทัพอากาศ สโมสรนายทหารและสโมสรชั้นประทวน โรงพยาบาล ภูมิพล ตลาด และร้านค้า ในส่วนที่เป็นบ้านพักข้าราชการประกอบด้วย บ้านเดี่ยวประมาณ 200 หลังคาเรือน ห้องแถว 2 ชั้น แถวละประมาณ 10 ครอบครัว จำนวน 226 แถว แฟลตครอบครัวและแฟลตโสตอีก ประมาณ 576 หน่วย ลักษณะของพื้นที่โดยทั่วไปจะมีคูระบายน้ำอยู่ตามข้างถนนและบ่อน้ำกระจายอยู่เป็นระยะ ๆ รวมพื้นที่ที่เป็นบ่อ คู คลอง ประมาณ 10% ของพื้นที่ทั้งหมด สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ได้รับส่วนลดค่าไฟฟ้าบางส่วนตามลำดับขั้นยศ โดยกองทัพอากาศรับภาระไว้ ส่วนน้ำประปาสำหรับคนที่อาศัยในบ้านพักของราชการสามารถใช้ได้โดยไม่จำกัดจำนวน เนื่องจากน้ำประปาผลิตเองโดยกรมช่างโยธาทหารอากาศเป็นส่วนใหญ่ ราว 10-20 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ซื้อจากการประปานครหลวง

ชุมชนดอนเมืองนับว่าเป็นชุมชนที่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวเอง ชุมชนหนึ่ง ความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ดี แต่เนื่องจากที่อยู่อาศัยและที่ดินทั้งหมดเป็นของกองทัพอากาศ ความรู้สึกเป็นเจ้าของจึงค่อนข้างมีน้อยมาก การรักษาสาธารณสมบัติ เช่น น้ำประปา บ่อ คู คลอง จึงค่อนข้างจะหย่อนมาก มีการใช้น้ำประปาฟุ่มเฟือย มีการทิ้งเศษขยะเศษอาหารลงในบ่อ คู คลอง ทำให้น้ำสกปรกและเกิดการเน่าเสียขึ้น และชีวิตความเป็นอยู่คล้ายชุมชนที่อาศัยทั่วไปนอกเขตพื้นที่ทหาร

การบำบัดน้ำโสโครกและน้ำทิ้งเท่าที่ปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ยังนิยมใช้แบบแยกบำบัดแต่ละอาคาร ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมในชุมชนดอนเมือง น้ำจากห้องน้ำของแต่ละครัวเรือน จะใช้ระบบแบบบ่อเกรอะ บ่อซึม ส่วนน้ำทิ้งอื่นจากครัวเรือนไม่มีการบำบัด ระบายลงรางหรือท่อระบายน้ำเลย จากรางหรือท่อระบายน้ำก็จะไหลลง บ่อ คู หรือ คลอง ต่อไป บางบริเวณที่น้ำทิ้งมีความสกปรกหรือมีปริมาณมาก ก็จะทำให้ น้ำในบ่อ คู หรือคลองเกิดการเน่าเสียได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูร้อน เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงเป็นอย่างดี ส่วนน้ำเสียจากห้องส้วมมักประสบปัญหาขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากดินเหนียวทำให้ซึมน้ำไม่ดี จึงประสบปัญหาส้วมเต็มบ่อยครั้งในแต่ละปี เพื่อหลีกเลี่ยงค่าบริการดูดส้วม ครัวเรือนมักหลีกเลี่ยงโดยต่อท่อหรือรางระบายจากถังส้วมลงราง หรือท่อระบายน้ำ หรือลงบ่อ คู คลอง โดยตรง ทำให้แหล่งน้ำในบริเวณฐานทัพอากาศดอนเมืองเน่าเสียโดยทั่วไป มีเฉพาะน้ำโสโครก และน้ำทิ้งจากโรงพยาบาลภูมิพลเท่านั้นที่มีการบำบัดที่สมบูรณ์ เพราะมีบ่อรวมรับน้ำโสโครก น้ำทิ้ง ก่อนที่จะสูบส่งไปยังระบบบำบัดน้ำเสียแบบบ่อฝังของโรงพยาบาล ซึ่งตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่ของชุมชนดอนเมือง

จากสภาพดังกล่าว ทำให้ปัญหาน้ำเสียในชุมชนดอนเมืองเป็นปัญหาสำคัญและส่งผลกระทบต่อความเป็นชุมชนน่าอยู่มากยิ่งขึ้นในอนาคตหากไม่ได้รับการแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้น ปัญหาที่ตามมาก็คือปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อม

การแก้ปัญหาน้ำเสียในชุมชนดอนเมืองต้องเริ่มด้วยการสร้างจิตสำนึกสิ่งแวดล้อมแก่บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ต้องให้ความรู้ความเข้าใจ

กับบุคคลทุกระดับ ตลอดจนคนในครอบครัวของข้าราชการในกองทัพ
อากาศ

การบำบัดน้ำเสียในชุมชนตอนเมือง ไม่ควรผลักรถให้กองทัพ
อากาศทั้งหมด ทุกครอบครัวทุกหน่วยงานควรมีส่วนร่วม โดยตั้งคณะ
กรรมการไตรภาคี ประกอบด้วยตัวแทนของหน่วยปฏิบัติ ตัวแทนของ
ชุมชนและตัวแทนของผู้บังคับบัญชาาระดับสูง โดยให้ตัวแทนแต่ละฝ่ายมี
หน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- ตัวแทนหน่วยปฏิบัติ มีหน้าที่วางแผน ออกแบบ เสนอแนะ
และปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามแผนและแบบที่ได้วางไว้
- ตัวแทนของชุมชน มีหน้าที่ทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือ
สนับสนุน เพื่อให้เป็นไปตามแผนและข้อเสนอแนะที่ได้กำหนดไว้แล้ว
- ตัวแทนของผู้บังคับบัญชาาระดับสูง มีหน้าที่ประสานและ
สั่งการหน่วยเกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อให้ความร่วมมือและสนับสนุนให้งาน
ดำเนินไปได้ตามแผนและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้ตกลงไว้

นอกจากมีคณะกรรมการไตรภาคีแล้ว ควรมีการวางแผนใช้
ที่ดินในระยะยาวให้มีความชัดเจน ต้องดูแลวินัยการปฏิบัติตามกฎ
ระเบียบอย่างเคร่งครัดในฐานะครอบครัวทหารอาศัยอยู่ในพื้นที่ทหาร
และกองทัพอากาศควรมีนักสิ่งแวดล้อม เพื่อดูแลรับผิดชอบเรื่องสิ่งแวดล้อม
โดยเฉพาะ

สำหรับการแก้ไขปัญหาหน้าเสียในชุมชนตอนเมืองในระยะสั้น
ควรจัดให้มีเครื่องอัดอากาศในบ่อและคลองที่อยู่ในชุมชน เพื่อช่วยให้หน้า
ฟอกตัวได้เร็วขึ้น น้ำโสโครกจากส้วมของแต่ละหลังคาเรือนให้ผ่านบ่อ
เกรอะบ่อซึม และให้ติดตั้งเพิ่มถังกรองไร้อากาศอีกส่วนหนึ่งก่อนระบาย
ลงสู่บ่อ คู คลอง น้ำทิ้งอื่น ๆ ทั้งหมดให้ผ่านบ่อซึม บ่อดักไขมัน และถัง
กรองไร้อากาศด้วย

ส่งเสริมกิจกรรมบางกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น ร่วมกันทำสวน
ปลูกต้นไม้ และตกแต่งชายน้ำให้สวยงาม โดยแบ่งเขตความรับผิดชอบ
อาจจัดประกวดเรื่องความสะอาดและความสวยงาม มอบรางวัลเป็นการ
กระตุ้นให้เกิดสิ่งจูงใจ เมื่อร่วมกันทำชุมชนให้สะอาดน่าอยู่ จะส่งผลด้าน
สังคมจิตวิทยาให้เกิดความรักชุมชนขึ้นมาได้

สรุป อภิปราย และ เสนอแนะ

สรุป

จากข้อเขียนนี้จะเห็นได้ว่าทุกกองทัพไม่ว่าทัพบก ทัพเรือ และ ทัพอากาศ ต่างมีบทบาทด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมากบ้าง น้อยบ้าง ในรูปแบบของภารกิจสนับสนุน เรื่องสิ่งแวดล้อมมิใช่เรื่องของใครคนเดียว หรือมิใช่เรื่องของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งตามลำพัง ทุกคนทุกหน่วยงานต้องร่วมมือกัน จึงจะทำให้ภาพรวมเรื่องสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยดีขึ้นได้ และต้องยอมรับว่ากองทัพไทยเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญไม่น้อยในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมไทย

อภิปราย

ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ทหารมีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่า กิจกรรมที่ดำเนินการหรือสนับสนุนโดยกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อีกหลายองค์กรภายใต้กระทรวงกลาโหมต่างก็มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเช่นกัน อาทิ กองบัญชาการทหารสูงสุด และส่วนราชการทหารที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาต่าง ๆ ที่ปรากฏชัดเจนเห็นได้จากป้ายประกาศในสถานที่ต่าง ๆ ก็คือ ในระหว่างนี้จนถึงเดือนกันยายน 2545 ทหารพัฒนาของกองบัญชาการทหารสูงสุดได้วางแผนและดำเนินกิจกรรมชุดลอกคูคลองทั่วกรุงเทพฯ เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร เป็นต้น แต่มีได้กล่าวถึงเนื่องจากอยู่นอกขอบเขตการศึกษาที่จำกัดเฉพาะกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ เท่านั้น

ทหารจำนวนไม่น้อยเข้าใจว่ากิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมนอกเหนือภารกิจหลักของทหาร ถ้าพิจารณาตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ให้ทหารมีหน้าที่ในการพัฒนาประเทศด้วย นอกเหนือจากการรักษาอธิปไตยของชาติ กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมนับเป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาประเทศได้ เหมาะสมอย่างยิ่งกับประเทศในภาวะไร้สงคราม ทหารทั้งหลายทุกคนทุกหมู่เหล่า ควรเข้าใจถึงหน้าที่ของตนในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศ ดังนั้น กิจกรรมด้านส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงน่าจะเป็นภารกิจหลักของทหารด้วย

การดำเนินกิจกรรมใด ๆ แม้การใช้ชีวิตประจำวันก็สามารถก่อปัญหามลพิษได้ หากมิได้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี กิจกรรมใด ๆ ในหน่วยทหารก็เช่นกัน การจัดการสิ่งแวดล้อมในหน่วยงานทหารจึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บังคับบัญชาต้องให้ความสนใจสอดส่องดูแล เพื่อป้องกันปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อมในกำลังพลและครอบครัวที่อาศัยและปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ทหาร

เสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้เขียนใคร่เสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรมีการอบรม หรือรณรงค์สร้างจิตสำนึก เพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่กำลังพลและครอบครัวที่อาศัยและปฏิบัติงานอยู่ในเขตพื้นที่ทหาร
2. จัดให้มีคณะกรรมการดูแลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในหน่วยทหารโดยเฉพาะ รวมทั้งการเพิ่มกำลังพลที่มีความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอกับความต้องการของหน่วยทหาร
3. ในยามสงบปราศจากศึกสงคราม ทหารควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศให้เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในหน่วยทหารให้เป็นสถานที่สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย หน่วยทหารบางแห่งมีพื้นที่ว่างเปล่าจำนวนมาก ควรได้รับการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวและพื้นที่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศมากกว่าการปล่อยทิ้งว่างไว้เฉย ๆ อย่างน้อยปลูกป่าก็ยังดี
4. ให้การสนับสนุนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมแก่องค์กรอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- สกายบุคส์, บริษัท. 2540. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. บริษัท
สยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด. กรุงเทพฯ.
- สุรียันท์ บ่อมเป็น, พ.อ., 2543. “กองทัพกับสิ่งแวดล้อม” *เสนาสนเทศ.* 38(6) ,
2543, หน้า 40-43
- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ 4 ธันวาคม 2544 “ทรงย้ำความมั่นคง” หน้า 1 และ 17
- ทต พิณยนิติศาสตร์, พ.อ. และ สุขุม สุขศรี, พ.อ. 2544, “การอนุรักษ์พลังงานใน
หน่วยทหาร” *เสนาศึกษา* 67(2), หน้า 23-30
- อุษณีย์ เกษมสันต์, พ.อ. 2542. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับกองทัพไทย ใน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (พิมพ์ครั้งที่ 3) โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์,
กรุงเทพฯ
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2542. ในหลวงกับสิ่งแวดล้อมไทย.
กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ
- ดวงแก้ว ผุงเพิ่มตระกูล. 2545. “ฟาร์มตัวอย่าง “บ้านขุนแตะ” แหล่งศึกษาวิจัยจัด
ความยากจน” *ไทยรัฐรายวัน* 22 กรกฎาคม 2545 หน้า 7
- กองประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการกองทัพเรือ. 2544. *วันกองทัพเรือ.* กองเรือพิมพ์
กรมสารบรรณทหารเรือ. กรุงเทพฯ
- หรรษา จรรย์แสง. 2540. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรมีชีวิตในทะเล และ
บทบาทของกองทัพเรือ. วิทยาลัยการทัพเรือ. กรุงเทพฯ
- ประสาร ศฤงฆารวัฒน์, น.อ. 2543. ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของกองทัพเรือ :
กรณีศึกษาโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า. วิทยาลัยการทัพเรือ รุ่นที่ 32,
กรุงเทพฯ
- รังสรรค์ ทีชะระ, พล.อ.ต., 2536. การแก้ไขปัญหาน้ำเสียภายในชุมชนตอนเมือง.
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 35. กรุงเทพฯ
- พรพรรณ ดิสกุล, 2542. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสิ่งแวดล้อม.
สารนิพนธ์สำหรับหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ

